

необхідно створити нову стратегію розвитку законодавчої бази щодо кримінальної відповідальності різних верст населення, а також способів профілактики та попередження злочинності в умовах збройного конфлікту.

Література:

1. Чубинский, М. П. Курс уголовной политики. М.П. Чубинский. Изд. 2-е. – СПб. : Тип. т-ва «Общественная польза», 1912. 426 с.
2. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Кримінальне право : навчальний посібник. за ред. М. І. Хавронюка. Київ : Ваіте, 2014. С. 56.
3. Фріс П.Л. Кримінально-правова політика Української держави: теоретичні, історичні та правові проблеми: Монографія. К., 2005. С. 332.
Науковий керівник – Вітман К. М. д.п.н., проф. кафедри історії держави та права Національного університету «Одеська юридична академія»

Марченко Дмитро Валерійович

*аспірант першого року навчання кафедри міжнародного
та європейського права*

Національного університету «Одеська юридична академія»

ЗМІНИ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В сучасних умовах воєнного стану в Україні, введеного 24 лютого 2022 р., нагальним є питання потреби у змінах правової системи України, враховуючи особливості правового режиму воєнного стану.

Метою статті є науковий аналіз мети, принципів, змісту адаптації правової системи України під реалії воєнних часів.

Для досягнення зазначеної мети було застосовано методологію закономірного та випадкового у соціальних реаліях. Завдяки цьому можливо дійти висновків про доцільність та обґрунтованість змін в правовій системі України.

У статті доводиться, що існуюча правова система України в умовах воєнного стану потребує відповідних змін.

Так, конкретні воєнні загрози приводять до змін, зокрема, у системі органів публічної влади; тимчасове обмеження прав і свобод людини і громадянина, застосування особливих (надзвичайних) організаційно-правових засобів для забезпечення, захисту та охорони прав людини в умовах війни.

Виклад основної частини.

Правова система України — це цілісна, структурно впорядкована за допомогою джерел права та інших юридичних засобів стійка взаємодія суб'єктів національного права, що забезпечує досягнення належного правопорядку як необхідної умови функціонування та розвитку українського суспільства.

Правова система України за формальними ознаками тяжіє до романо-германської правової сім'ї, а отже, головним орієнтиром для неї є верховенство права. Мета верховенства права — запровадження такого правопорядку, який не допускає свавілля державної влади, створює спеціальні правові механізми, завдяки яким суспільство може контролювати діяльність держави [1, с.160].

Правова система України зберігає певні залишки попередньої, соціалістичної системи, вона має статус правової системи перехідного типу. За формально-юридичними ознаками національна правова система успадковує західну правову традицію.

На сучасному етапі вітчизняна правова система відчуває вплив глобалізаційних процесів і потребує оптимізації. Основними тенденціями її розвитку є визнання принципу верховенства права і пріоритетності прав людини, забезпечення провідної ролі нормативно-правового акта в системі джерел права, кодифікація законодавства, виникнення нових галузей права, зближення публічного і приватного права, впровадження європейських правових стандартів у нормотворчу і правозастосовну практику [2, с.65-75].

Напередодні повномасштабної війни і до тепер в Україні відбуваються трансформаційні зміни, головне місце в яких займає право, яке функціонує у вигляді цілісної правової системи.

Реалізація державного суверенітету, формування засад правової державності та поваги до прав і свобод людини – все це стає можливим лише за умови розвиненої правової системи [6,с.526].

Стратегічний напрям розвитку сучасної української держави – приєднання до Європейського Союзу – зумовлює необхідність проведення реформаторських та інтеграційних заходів у правовій сфері, які мають забезпечити ефективні механізми соціального розвитку.

Слід відзначити, що Конституція України містить положення, що відображають за своїм змістом принципи правової системи України.

Так, зокрема, в її преамбулі зазначається, що Конституцію України прийнято згідно з вираженням суверенної волі народу, а народ є єдиним джерелом влади і носієм суверенітету в Україні. Статус народу як владного суверену (закріплено у ст. 5 Конституції України) забезпечується системою гарантій при визнанні та дії принципу верховенства права (відповідно до ст. 8 Конституції України); конституційно закріплюється демократична організація публічної влади (ст. 5, 6, 7 Конституції України), а також визнання людини як найвищої соціальної цінності (ст. 3 Конституції України).

Таким чином, простежується сутність правової системи України як прояву установчої влади Українського народу при затвердженні верховенства ліберально-демократичних цінностей, що кореспондують принципам європейської правової системи.

Втім, важливим є не тільки закріплення цих принципів в Основному Законі держави, але й їх реальне втілення в сучасні правові реалії.

Особливо в умовах воєнного стану правова система має залишатися цілісною, бути тією основою, завдяки якій може функціонувати держава для досягнення однієї з її мети - утвердження правової свободи людини, що

передбачає, перш за все, забезпечення та захист прав і свобод людини і громадянина в будь-яких екстремальних умовах.

Сучасні реалії воєнного стану, російська збройна агресія, широкомасштабна війна російської федерації проти України обумовлюють наявність та об'єктивну необхідність змін у сучасній правовій системі для забезпечення реалізації вищезазначених принципів.

Перш за все, слід відзначити, що в умовах воєнного стану змінюється нормативна основа українського законодавства.

Так, в умовах воєнного стану поряд з постійними нормативно-правовими актами починають діяти також надзвичайні (тимчасові) та інші нормативно-правові акти, що регулюють суспільні відносини безпосередньо під час воєнного стану, а саме: Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015; Указ Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022; Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження порядку залучення працездатних осіб до суспільно корисних робіт в умовах воєнного стану» від 13.07.2011 та ін.

В умовах воєнного стану змінюється функціональний механізм правової системи, що обумовлено загрозами збройної агресії, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності.

Зокрема, зміни відбуваються у системі органів публічної влади, а саме: трансформація конституційно визначеної системи місцевих органів виконавчої влади у військові державні адміністрації.

Разом з цим, правова система України в умовах воєнного стану потребує, в тому числі, посилення централізації у системі виконавчої влади та необхідність поєднання централізації та децентралізації; набуття додаткових повноважень та зміна алгоритму реалізації функцій місцевих органів публічної (виконавчої та самоврядної) влади, за якого пріоритетними стають функції, обумовлені воєнним станом та викликами у сфері національної безпеки і оборони.

Все ж таки у правовій системі центральне місце посідає людина (її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека), з якою пов'язані мета, принципи, зміст та функціональний механізм права, тому важливого значення у контексті змін має аналіз правового статусу людини і громадянина в умовах воєнного стану.

Відповідно до ч. 2 ст. 64 Конституції України та ст. 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» воєнний стан передбачає тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина із зазначенням строку дії цих обмежень.

При цьому існує перелік прав і свобод, які не підлягають обмеженню в умовах війни.

Отже, порушення прав людини внаслідок воєнних дій потребує підвищеного ступеня їх захисту, який можна визначити як особливий або надзвичайний.

Механізм цього захисту може включати такі особливі (надзвичайні) організаційно-правові засоби, а саме: встановлення (посилення) охорони об'єктів критичної інфраструктури та об'єктів, що забезпечують життєдіяльність населення, і введення особливого режиму їх роботи; запровадження комендантської години, а також встановлення спеціального режиму світломаскування; перевірку документи у осіб, а в разі потреби проведення огляду речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян; заборону торгівлі зброєю, сильнодіючими хімічними і отруйними речовинами, а також алкогольними напоями та речовинами, виробленими на спиртовій основі; встановлення порядку використання Фонду захисних споруд цивільного захисту; проведення евакуації населення, якщо виникає загроза його життю або здоров'ю; запровадження у разі необхідності нормованого забезпечення населення основними продовольчими і непродовольчими товарами та ін.

Ці заходи мають проводитись у межах та в порядку, встановленому чинним законодавством, що є особливо важливим в умовах воєнного стану з метою дотримання такого принципу як принцип верховенства права.

Отже, у контексті парадигми правової системи України забезпечення та захист прав і свобод людини, за будь-яких обставин та особливо в екстремальних умовах воєнного стану, є важливішим обов'язком держави.

Одним з елементів змісту правової системи є правосвідомість. В умовах російсько-української війни вона набуває особливого значення та потребує змістовного оновлення у бік підвищення значущості національної ідеї, національної ідентичності, національної культури та мови українців.

Сучасна українська правова система в умовах воєнного стану потребує певних змін, однак є константи, які повинні залишатись незмінними.

Так, об'єктивні воєнні загрози обумовлюють конкретні зміни. По-перше, це зміна нормативно-правової основи. По-друге, це зміни функціонального механізму правової системи. По-третє, це необхідність удосконалення ідеологічної складової у бік піднесення національної ідеї.

Активне реформування правової системи України сприятиме якісному її удосконаленню, дотриманню євроінтеграційного курсу, відповідності загальноновизнаним міжнародним нормам і принципам.

Література:

1. Хаустова М.Г. Національна правова система за умов розбудови правової демократичної державності в Україні : монографія. Харків : Право, 2008. 160 с.
2. Хаустова М.Г. Правова система України: особливості становлення та сутнісні риси. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2011. № 21. С. 65-75.
3. Закон України «Про введення воєнного стану в Україні»: Указ Президента України від 24.02.2022 р.
4. Закон України «Про правовий режим воєнного стану».
5. Конституція України.

6. Сучасний український конституціоналізм. Проблеми сучасної конституціоналістики [М.В. Афанасьєва, О.В. Батанов, А.А. Єзеров та ін.] ; за ред. А.Р. Крусян. Одеса: Фенікс, 2015. Вип. 3. 526 с.

Науковий керівник – Ківалова Т. С., д.ю.н., професор кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»

Матковський Анатолій Анатолійович

аспірант кафедри міжнародного та європейського права

Національного університету «Одеська юридична академія»

ЗМІНА ПРІОРИТЕТІВ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ ДЕРЖАВИ ПІД ЧАС ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

Будь-який збройний конфлікт, будь то конфлікт двох чи більше держав, громадська війна, тощо, має вплив на правову систему держав-учасниць такого. На сьогоднішній день, коли світ вже встигли сколихнути безліч локальних війн та, зокрема, дві світові, правові системи держав у вигляді внутрішніх нормативно-правових актів передбачають свою так звану «трансформацію» у разі переходу держави у стан активних бойових дій або підготовки до таких. Наприклад Закон України «Про правовий режим воєнного стану» хоча і передбачає, що основним Законом, який діє під час воєнного стану є Конституція України, однак запроваджує іншу адміністративну систему правління у регіонах де такий стан запроваджено та має дещо інший підхід до дотримання прав людини на таких територіях, що просліджується у наступній статті: «В Україні або в окремих її місцевостях, де введено воєнний стан, військове командування разом із військовими адміністраціями (у разі їх утворення) можуть самостійно або із залученням органів виконавчої влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування запроваджувати та здійснювати в межах